

Kwaliteit in de klas - hoe werkt het onderwijsprofiel in de praktijk?

's Ochtends geven wij alle leerlingen een hand. Vanaf kwart over acht staan we bij de deur van ons lokaal en heten we de leerlingen welkom. Dat deden een aantal van de leerkrachten uit ons team al, maar sinds deze afspraak, met nog vele andere, is opgenomen in het onderwijsprofiel van onze school, leeft het door de hele school. Het resultaat? De leerlingen voelen zich echt welkom en weten waar ze aan toe zijn!

Het ondersteuningsprofiel

Met ingang van augustus 2014 moeten alle basisscholen in Nederland een ondersteuningsprofiel opgesteld hebben. Ieder samenwerkingsverband bepaalt zelf hoe dit ondersteuningsprofiel er voor de scholen uit haar regio uit moet zien. In de regio Zuid-Kennemerland is gekozen voor een vast format dat scholen onder begeleiding van een onderwijsconsulent invullen. In het ondersteuningsprofiel laat iedere school zien hoe zij het onderwijsaanbod afstemt op de populatie leerlingen van die school in haar wijk.

In het ondersteuningsprofiel, dat in Zuid-Kennemerland het onderwijsprofiel wordt genoemd, beschrijft de school hoe het voor alle leerlingen op haar school een passend aanbod verzorgt. Daarbij wordt gedifferentieerd in een aanbod voor de leerlingen uit de basisgroep, de grootste groep leerlingen in de klas, en een aanbod voor de leerlingen aan weerszijden van die basisgroep; de plusgroep aan de bovenkant en de breedtegroep aan de onderkant. Het onderwijsprofiel gaat over het handelen van de leerkracht. Het laat zien welke afspraken er binnen de school gelden met betrekking tot de leerstof, de didactiek & pedagogiek, de leertijd en het klassenmanagement. Deze afspraken worden beschreven in termen van concreet en meetbaar leerkrachtgedrag. Het is de bedoeling dat de beschreven afspraken door het gehele team worden nageleefd.

Dit klinkt natuurlijk prachtig. Maar hoe ziet dit er nu uit in de klas? Hoe helpt het de leerkrachten in de dagelijkse onderwijspraktijk?

Vaste afspraken over ...

1. gedrag

Meester Martijn: 'Sinds wij op de studiedag met elkaar gepraat hebben over gewenst en ongewenst gedrag bij de leerlingen in onze klas en hoe wij daar als leerkrachten op reageren, is me heel veel duidelijk geworden. Ik dacht dat we allemaal dezelfde aanpak hadden, maar dat blijkt dus niet zo te zijn! Op de studiedag hebben we vaste afspraken gemaakt. Hoe willen wij omgaan met gedrag? Wat vinden we acceptabel en wat niet? En hoe differentiëren we in onze aanpak tussen de verschillende leerlingen in de klas. Wat is onze basisaanpak en hoe gaan we om met leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben? Dit heeft geleid tot een overzichtelijk lijst met afspraken waarin iedereen zich kan vinden!' Hij vervolgt lachend: 'En bovenaan staat natuurlijk het belang van het geven van positieve, procesgerichte feedback, specifiek op het gewenste gedrag of de te maken taak.'

2. leertijd

Op een grote school in Haarlem Noord wordt tijdens een teamvergadering de leertijd in beeld gebracht. En wat blijkt? De uren voor twee parallel groepen komen voor een aantal vakgebieden niet

overeen. Zo krijgt groep 4a vijf uur rekenen in de week en groep 4b 'maar' drie en een half. Ook in de groepen 6 is er een wezenlijk verschil: vier en een half uur spelling voor groep 6a ten opzichte van 3 uur spelling voor groep 6b. Deze uiteenzetting levert heel interessante informatie op voor alle leerkrachten. In een halve middag zet het team vervolgens een rooster in elkaar waarbij al deze verschillen worden gezet.

Daarnaast komt de discussie op gang of het wenselijk en haalbaar is om voor de leerlingen in de breedtegroep extra leertijd in te roosteren. Een nauwkeurige analyse van het rooster laat zien dat het mogelijk is om voor Spelling 5 x 10 minuten extra leertijd voor deze groep leerlingen in te plannen. In deze tijd zal de leerkracht extra instructie geven en ook samen met de leerlingen de aangeboden stof inoefenen.

3. aanbod spelling

Intern begeleider Petra: 'Toen wij ons spellingaanbod gingen inventariseren met de leerkrachten bleek al gauw dat de doorgaande lijn voor de leerlingen in de breedtegroep een beetje zoek was. In plaats van dezelfde strategieën en ezelsbruggetjes aan te bieden, iets wat juist deze leerlingen zo hard nodig hebben, hadden de leerkrachten in iedere groep een eigen systematiek ontwikkeld. Heel goed bedoeld natuurlijk, en fantastisch dat de leerkrachten goed hadden nagedacht over het eigen aanbod, maar uiteindelijk helpt dat de leerlingen niet. We hebben toen samen gekozen voor de strategieën en ezelsbruggetjes die we zo mogelijk in iedere groep willen laten terugkomen. Nu hebben we een uniforme aanpak die leidt tot betere leerresultaten bij onze breedte leerlingen!'

De leerkracht staat dus centraal

Alle bestaande afspraken en regels worden in het onderwijsprofiel beschreven in termen van leerkrachtgedrag. Door die bovendien concreet en meetbaar te beschrijven, zorgt de school ervoor dat de leerkrachten een instrument in handen hebben waaraan ze hun eigen handelen kunnen toetsen. Op studiedagen, op inhoudelijke vergaderingen gaan de leerkrachten met elkaar in discussie. Wat doe ik? Doe ik wel wat mijn collega leerkracht ook doet? Wat gaan we allemaal doen? Past dit bij onze populatie leerlingen? Dat wordt vastgelegd in het onderwijsprofiel zodat iedereen deze afspraak kan zien. Het profiel is dus bedoeld om op de belangrijkste elementen binnen het onderwijs de (al bestaande) bewuste lijn van de school te beschrijven. De directeur van een school in Bienenbroek merkt op dat met de komst van het onderwijsprofiel 'alle neuzen dezelfde kant op zijn gaan staan'. Ze geeft bovendien aan dat het onderwijsprofiel veel structuur en duidelijkheid biedt. Een van haar leerkrachten zegt terecht: 'Ik heb niet het idee dat er nieuwe dingen in ons onderwijsprofiel staan. Maar alles staat wel overzichtelijk op een rij en bij elkaar. Ik weet nu precies wat er van me verwacht wordt en dat is prettig!'

Op een school in het centrum van Haarlem is er net energiek gediscussieerd over het onderdeel klassenmanagement. De discussie ging over het gebruiken van signalen voor stilte en het zorgen voor een taakgerichte werksfeer. De directeur en de intern begeleiders zijn het erover eens: ze willen niet voorschrijven hoe de leerkrachten dat moeten doen. Dat zou de eigenheid van de leerkrachten aantasten. Maar dat de leerkrachten signalen moeten gebruiken en voor een taakgerichte werksfeer moeten zorgen, dat staat vast. Ze leggen dus vast dat er een groot signaal moet zijn en laten iedere leerkracht vrij om vervolgens een eigen groot signaal te kiezen. Ze dagen daarbij iedere leerkracht uit vooral te kijken naar zijn eigen kwaliteiten en die in te zetten.

Verschillende trajecten

In Zuid-Kennemerland zijn er twee onderwijsconsulenten aangewezen die alle scholen in de regio

ondersteunen bij het opstellen van het onderwijsprofiel. Omdat de school centraal staat, zijn al deze trajecten verschillend. Vaste insteek is dat de ondersteuning op managementniveau ingezet wordt en altijd start met een intakegesprek. De consulent maakt bovendien in ieder traject bespreekbaar hoe het team bij het opstellen van het onderwijsprofiel betrokken worden. Zij zijn immers degenen die de afspraken uit het profiel uitdragen. De leeropbrengsten vormen altijd het vaste uitgangspunt. Het niveau van de leerlingen op een school is namelijk belangrijk bij het afstemmen van het onderwijsaanbod. De vorm en inhoud van de georganiseerde bijeenkomsten bepaalt de school vervolgens in overleg met de consulent.

Over het algemeen is de onderwijsconsulent 6 tot 8 keer aanwezig op een school. In die bijeenkomsten worden de vaste onderdelen uit het onderwijsprofiel concreet ingevuld. Dit kan betekenen dat de bijeenkomsten heel praktisch van aard zijn. De directeur en de intern begeleider gaan dan samen met de onderwijsconsulent direct aan de slag. Het kan ook zijn dat de bijeenkomsten gebruikt worden als brainstormsessies die de directeur en intern begeleider handvatten geven om zelf een onderdeel uit te werken, met of zonder hulp van het team. Een school kan het ook over een andere boeg gooien: eerst het gesprek met het team aangaan en daaruit ideeën en opvattingen genereren als basis voor het onderwijsprofiel.

Zo is er een school geweest in Schalkwijk waar besloten werd twee hele studiedagen te wijden aan het didactisch en pedagogisch handelen. Het doel van deze studiedagen was om met elkaar in gesprek te gaan en daaruit opvattingen te destilleren. Die opvattingen bleken er in overvloed. Maar nog meer ontstond er een open sfeer waarin leerkrachten geïnteresseerd naar elkaar luisterden en de gedachten achter elkaars opvattingen en handelen hoorden. Dit bleek van grote waarde voor de afspraken die uiteindelijk in het onderwijsprofiel zijn opgenomen. Iedereen kon daar zijn 'handtekening' met verve onder zetten.

Op een school in Heemstede kozen de directeur en de intern begeleider voor een traject waarbij het team stap voor stap werd meegenomen in de ontwikkeling van het onderwijsprofiel. Zo planden zij na iedere bijeenkomst met de consulent een themabijeenkomst in waarbij het beschreven onderdeel werd besproken en waarin het team werd uitgenodigd om aan te geven waar ze zich wel of juist niet in kon vinden. Als afsluiting van dit traject werd de consulent uitgenodigd bij een bijeenkomst van de MR om daar het onderwijsprofiel toe te lichten.

Concreet klassenmanagement (dit voorbeeld kan in een kader in het artikel worden opgenomen)

Onderstaand voorbeeld komt uit het onderwijsprofiel van een school in Zandvoort. Het betreft het onderdeel klassenmanagement, 'Inrichting van de ruimte'.

Plus	- Buiten de klas zijn groepsruimtes beschikbaar waar leerlingen hun plusactiviteiten kunnen uitvoeren
Basis	- De klassenregels hangen zichtbaar in de klas - De tafels en stoelen zijn zo georganiseerd dat de duidelijke looproutes zijn in de klas - De klok en het stoplicht hangen op een zichtbare plek in de klas - De pictogrammen met de dagplanning hangen zichtbaar in de klas - De leerkracht stelt na iedere vakantie nieuwe tafelgroepen samen
Breedte	- Er zijn kleine timetimers beschikbaar voor de leerling - De leerling houdt, indien nodig, een vaste plaats in de klas - Er kan in elke klas een ruimte gecreëerd worden waar de leerling rustig kan werken - Er zijn koptelefoons beschikbaar

Het basisaanbod gaat altijd over het aanbod dat een leerkracht alle leerlingen in de groep biedt. Het plusaanbod is bedoeld voor de leerlingen die meer aankunnen. En het breedteaanbod is bedoeld voor de leerlingen voor wie het basisaanbod niet voldoende is.

Reflecteren op eigen handelen

Op de school van Simone, een leerkracht van groep 5, is het didactisch handelen in een teamvergadering besproken. Het voorstel van de directeur, beschreven in een op de school afgestemd didactisch lesmodel, is door het hele team goedgekeurd. 'We hebben kritisch gekeken naar alle lesfasen van het model en besproken wat we vinden dat we terug willen zien in onze lessen. Ondanks dat ik al 15 jaar voor de klas sta, heeft deze oefening me veel opgeleverd. Ik weet wat ik goed doe, maar ik weet ook dat er nog een paar elementen zijn waar ik aandacht aan moet besteden, zoals het concreter bespreken van het leerdoel en het meer laten samenhangen van de verschillende lessen door een terugblik en vooruitblik. Ook de beschreven aanpak voor mijn leerlingen in de breedtegroep vind ik verhelderend. We hebben afgesproken dat deze leerlingen naast een verlengde instructie ook meer feedback krijgen tijdens het inoefenen. Daar ga ik me aan houden! Het concreet beschrijven van het didactisch handelen helpt me mijn eigen leerdoelen te formuleren en beter te reflecteren op mijn eigen handelen!'

Het onderwijsprofiel op schoolniveau

Scholen kunnen op basis van het onderwijsprofiel hun jaarlijkse verbetertrajecten in beeld gaan brengen. In het onderwijsprofiel hebben scholen, zoals eerder in dit artikel uitgelegd, beschreven hoe zij met hun opgestelde onderwijshoud tegemoet komen aan alle leerlingen.

Nu kan uit een analyse van de Cito toetsen naar voren komen dat de opbrengsten op het gebied van bijvoorbeeld Spelling lager zijn dan verwacht. Een mogelijke conclusie kan zijn dat het onderwijsprofiel op Spelling scherper geformuleerd moet worden. Het geboden aanbod zorgt immers niet voor het gewenste resultaat. Dat kan betekenen dat de leertijd voor Spelling voor de basis- en de breedtegroep wordt verhoogd. De didactisch aanpassing is dan bijvoorbeeld dat de leerkracht iedere spellingles begint met een extra 10 minuten mondeling spellingonderwijs.

Samenvatting

De onderwijsprofielen in Zuid-Kennemerland brengen het aanbod van alle scholen dus scherp in beeld. Ze maken de rode lijn door de school duidelijk en bieden transparantie voor alle leerkrachten in alle scholen. Alle onderwijsprofielen samen zorgen ervoor dat er nog beter afgestemd kan worden op de populatie leerlingen in het samenwerkingsverband.

Op dit moment is het samenwerkingsverband Zuid-Kennemerland in gesprek met de verschillende besturen over hoe scholen ieder jaar een onderdeel uit het onderwijsprofiel verder kunnen optimaliseren. Daarbij wordt gekeken hoe dit in directe samenhang gebracht kan worden met de huidige jaarplannen van de scholen.

Zie www.wsns-zk.nl voor meer informatie over het onderwijsprofiel en andere projecten van het Samenwerkingsverband Zuid-Kennemerland.

Floor Oostendorp
Onderwijsconsulent
Samenwerkingsverband WSNS Zuid-Kennemerland